

artikelen

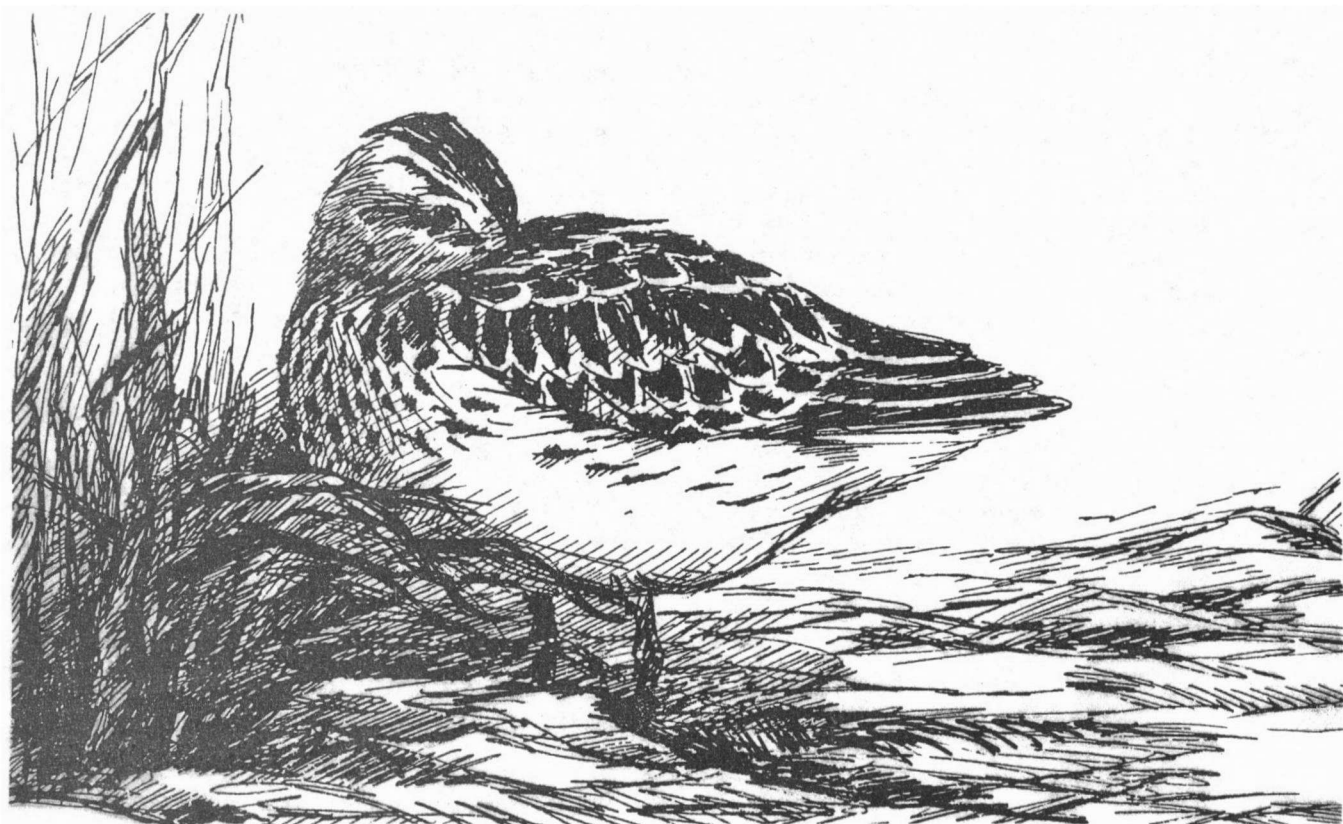
waarheen met onze steltlopers?

Egbert Boekema

Inleiding

We mogen ons als Nederlanders gelukkig prijzen met zoveel gebieden die rijk aan steltlopers zijn. Als vogelaars zijn we er gewend aan geraakt grote groepen Scholeksters en Bonte Strandlopers op het wad te kunnen zien. En zoveel Grutto's en andere weidevogels treffen we vrijwel nergens anders buiten Nederland aan. Tot nog toe heeft de natuurbescherming in Nederland zich dan ook vooral op twee aspecten geconcentreerd: het creëren van weidevogelreservaten en veilig stellen van de slikken in de Waddenzee en Zuid-West-Nederland. Daarbij werd steeds beschermd wat er was, zonder al te veel te veranderen. Er zijn echter een heleboel steltlopers die het van een heel ander soort biotoop moeten hebben, zoals de Kleine Strandloper en de Bosruiter. We denken dan aan

soorten die gebonden zijn aan zoetwaterslikken en drassige terreintjes in het binnenland. Doordat steeds meer van dergelijke drassige terreinen in Groningen en elders verdwijnen, wordt het voor deze soorten steeds moeilijker om geschikte foerageerplaatsen te vinden op hun vaak lange trekroutes tussen broed- en overwinteringsgebieden. De bedoeling van dit stuk is om dit specifieke vogelbiotoop van alle kanten eens te belichten. En om een discussie in gang te brengen omtrent de vraag waar het heen moet met steltlopers en met de nog steeds groeiende stroom vogelaars en andere natuurliefhebbers die deze biotopen bezoeken om er Poelruiters en Breedbekstrandlopers te zien en om er te dromen van nog zeldzamere beesten uit het "shorebirds" boek.

Het Jaap-Deensgat

Om duidelijk te maken wat we met een goed steltloper-biotoop bedoelen kunnen we gelijk stil blijven staan bij het Jaap-Deensgat (JDG) in de Lauwersmeer, omdat dit gebied het beste voorbeeld is van een mooi zoetwater-steltlopersbiotoop in Noord-Nederland. Een korte beschrijving van de ontwikkeling in de afgelopen 15 jaar maakt dan gelijk duidelijk waarom dit gebied zo goed is en waarom dergelijke terreinen bijna nergens anders voorkomen. Het JDG is tamelijk ondiep en het bodemrelief danken we aan het getijdenmilieu van voor de afsluiting van de Lauwerszee in 1969. Sindsdien is er niet al te veel veranderd. In 1975 werd de kronkelweg tussen Zoutkamp en Lauwersoog aangelegd, die ongeveer 50 meter ten oosten van het JDG loopt. Langs deze weg loopt een sloot, die sinds een paar jaar zo breed is, dat niemand er meer overheen springt. Rust is daardoor verzekerd. De aantrekkelijkheid voor steltlopers zit hem in de bodemgesteldheid; in de tamelijk slibrijke bodem kunnen de vogels voedsel vinden (o.a. mugge-larven). Doordat de Lauwersmeer een sterk wisselende waterstand heeft, komt er regelmatig vers slik vrij, waarop tussen maart en november eigenlijk altijd steltlopers aanwezig zijn, in aantallen variërend tussen enkele en ongeveer duizend exemplaren. Vanaf 1975 werd het JDG 80 maal tussen maart en november op steltlopers geteld. In de wintermaanden zijn zeer weinig steltlopers aanwezig; hoogstens enkele Bonte Strandlopers. De Tureluurs en Scholeksters zitten dan op het wad, en komen pas in maart weer in het JDG terug, evenals Kluut, Strand- en Bontbekplevier. De aantallen zijn sinds 1975 gemiddeld ongeveer konstant gebleven. In 1975-80 waren er vaak uitschieters naar boven en beneden. Hoewel Zwarte Ruiters nog in ca. 10 cm diep water foerageren, zijn nauwelijks steltlopers aanwezig zolang al het slik onder water staat, wat in deze jaren wat vaker het geval was als daarna. De hoogste aantallen komen steeds voor als na geruime tijd hoog water plotseling veel slik

vrijkomt doordat de waterstand sterk zakt (spuien bij Lauwersoog). De meeste "maximale aantallen" voor diverse soorten liggen dan ook in 76-80 (tabel 1). Het zou kunnen zijn dat de waterstand in 1975-80 gemiddeld ca. 10 cm hoger was. In droge, hete zomers, die ook in deze periode voorkwamen, wordt er namelijk soms veel water vastgehouden voor de landbouw (besproeien van gewassen). Het blijft in ieder geval altijd weer een verrassing hoe hoog het water staat, en dus hoeveel steltlopers er zijn.

Tabel 1. Maximale aantallen foeragerende steltlopers in het Jaap-Deensgat 1975-87. De soorten zijn gerangschikt naar talrijkheid door alle jaarmaxima bij elkaar te nemen; vermeld is echter alleen het hoogste maximum uit de hele periode. Slaap-trekkers (Grutto, Regenwulp) zijn niet verwerkt.

	maximaal aantal	jaar
Kemphaan	410	76
Bontbekplevier	500	79
Grutto	252	76
Kluut	169	77
Bonte Strandloper	220	77
Kievit	100	80
Rosse Grutto	210	83
Tureluur	70	76
Krombekstrandloper	75	77
Kleine Strandloper	69	86
Scholekster	30	84
Zwarte Ruiter	35	76
Strandplevier	24	85
Goudplevier	125	78
Bosruiter	21	77
Kleine Plevier	12	76
Temmincks Strandloper	15	77
Steenloper	12	83
Watersnip	14	77
Oeverloper	12	77
Wulp	13	81
Zilverplevier	16	80
Groenpootruiter	6	76
Witgatje	4	77
Regenwulp	3	80
Kanoetstrandloper	4	86
Drieteenstrandloper	3	83
Grauwe Franjepoot	2	76+
		84

Overzien we de steltloperslijst in tabel 1 dan blijkt dat alle 27 regelmatig in Groningen aan te treffen soorten ook in het JDG zijn te zien. De relatieve talrijkheid van de diverse soorten wijkt echter volkomen af van die van het wad. De talrijkste plevier op het wad, de Zilverplevier, blijkt in het JDG het minst talrijke van de zes te zijn.

Een belangrijke faktor, waardoor het JDG aantrekkelijk blijft is de begrazing door vee; zonder deze begrazing zouden de slikranden reeds helemaal zijn dichtgegroeid en de steltlopers verdwenen zijn. Zo is het onder andere met de Westerplas op Schiermonnikoog gegaan. Rond 1970-1972 was daar aan de zuidzijde nog een slikrand van enkele tientallen meters breed, waarop soms honderden steltlopers te zien waren. Binnen enkele jaren raakte het slik steeds verder begroeid met een Zeebiesvegetatie van een halve meter hoog. Later kwam daar een manshoge Rietkraag voor in de plaats, en aangezien het eindstadium van de vegetatiesuccessie op dergelijke moerasige grond bos is, zal er over enkele tientallen jaren voornamelijk wilgenbos groeien, mocht niemand in de natuurlijke ontwikkeling ingrijpen. Het JDG leek ook even deze kant op te gaan. In 1976-1977 was de rietkraag 's zomers al zo hoog dat er Kleine Karekieten en zelfs een Snor in zongen. Bovendien kon je er rustig voor gaan zitten, zonder vanaf de weg af te kunnen worden gezien.... De begrazing heeft echter Riet en Ruwe Bies weer teniet gedaan en houdt een verdere vegetatiesuccessie zoals bij de Westerplas tegen. Ook de milieudynamiek houdt waarschijnlijk riet-, biezen- en boomgroei tegen. In de winter is de waterstand soms een halve meter boven normaal, als er vanwege harde wind niet gespuid kan worden. De destructieve krachten van wind, water en ijs hebben dan vrij spel op de vegetatie.

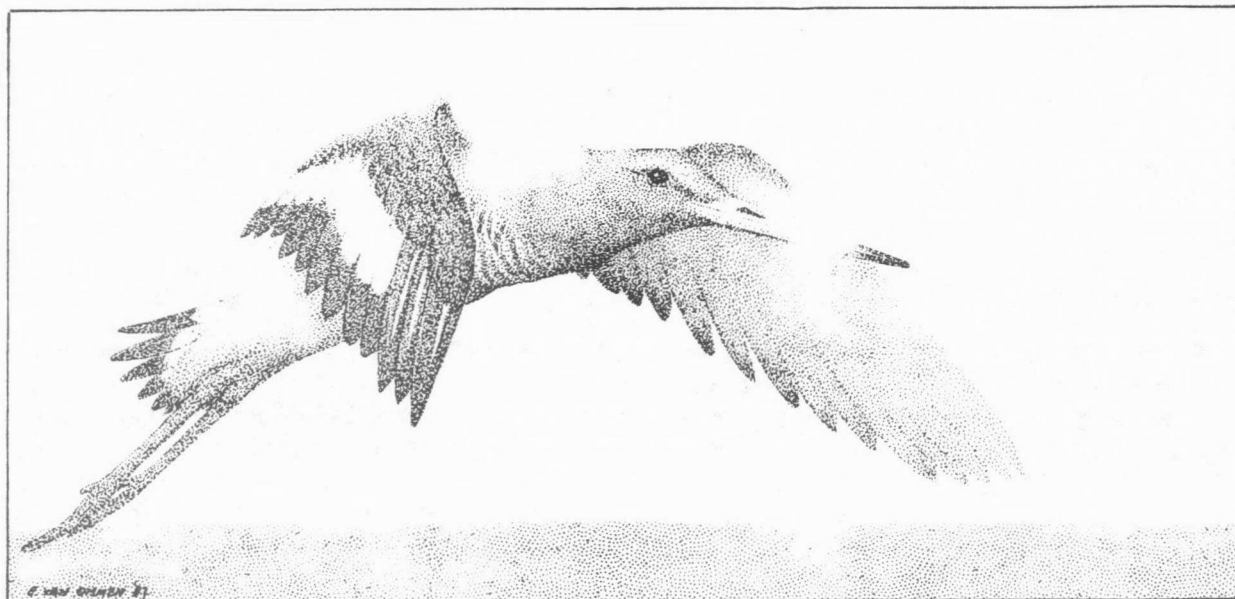
Andere steltlopergebieden in Groningen.

Wie zo'n mooi gebied als het JDG heeft gezien gaat zich afvragen of

zoiets misschien elders ook bestaat, in meer of mindere mate. In de loop der jaren heb ik alle ruim honderd Groninger atlashokken meermaals doorkruist op zoek naar interessante landschapelementen. Hieronder volgt een overzicht van de zoetwatersteltloperbiotopen.

1. drassig grasland

Drassig grasland is vermoedelijk steeds het belangrijkste biotoop voor doortrekkende steltlopers in het binnenland geweest. Het ontstaat vooral op plaatsen waar de grondwaterstand vrij dicht onder het maai-veld staat en waar het water slecht af kan lopen. Veel water op het land betekent verminderde grasgroei, onder andere doordat de bodem koud blijft en de grond onvoldoende zuurstof krijgen kan. De beste remedie tegen dit boerenongerief is een algemene verlaging van de grondwaterstand. In veenstreken is dit echter slechts beperkt mogelijk, aangezien de bodem anders veel te sterk zou inklinken. Een provisorische oplossing is om in het land kleine greppeltjes te graven om het zo naar de dichtst bijzijnde sloot af te leiden. Interessant aan het fenomeen "plassen in weilanden" is verder nog dat ze jaar in jaar uit op dezelfde plek terugkomen. Natuurlijk is zoiets goedgevoel een hoogteverschil-effect. Echter, op plaatsen waar lange tijd water staat, slaat de bodem enigszins dicht. Zo is bij het JDG aan de overzijde van de weg de laatste zes jaar zo'n plas ontstaan, die er rond 1977 nooit was. Deze plas trekt vooral ruiters en Kemphanen aan; elders zijn zulke plassen soms ook van belang als slaapplaats voor Grutto en Regenwulp (Oostpolder bij het Zuidlaardermeer). Helaas is dit soort biotoop in korte tijd vrijwel verdwenen. Door allerlei cultuurtechnische ingrepen is veel water op het land voorbij. In de jaren 60 stonden nog iedere winter honderden hectares weiland tussen Haren en Paterswolde blank. Wat er in het voorjaar aan vogels zat is onbekend; het enige wat ik me er van kan herinneren is dat je er bij vorst kon schaatsen.

Dit fenomeen ondergelopen land was een gevolg van de onvoldoende afvoercapaciteit in de winter en na de aanleg van de Lauwersmeer als opvang voor overtollig water was het met drassig grasland rond Haren vrijwel gedaan. Het enige gebied dat nog wel eens onder wil lopen, zijn de oeverlanden van de Drentse A. In 1971 stond in de zomer bij het Glimmerbos zelfs een stuk van een vierkante kilometer blank; met honderden kempbanen, Grutto's en (Groenpoot)ruiters. In latere jaren liepen de weilanden ook nog wel sporadisch onder, maar nooit meer zo mooi als in '71. Ook ten noorden van de stad Groningen, rond Aduard bijvoorbeeld, liepen vroeger geregeld stukken land onder. In maart verschenen er dan Pijlstaarten en Kleine Zwanen, later in het seizoen veel Kempbanen.

2. opspuitterreinen, baggerstortterreinen.

Er zijn tientallen terreinen in Groningen waar door grondverzet geschikte steltloperbiotopen zijn ontstaan. Het beste zijn die terreinen waar jarenlang continu water op blijft staan, omdat zich dan een geschikte bodemfauna kan vormen. Helaas blijft na een paar jaar zelden meer iets aantrekkelijks over. Riet overwoekert de drassige delen (terreinen langs het Eemskanaal, naast het Foxholstermeer, Hoornse Dijk bij Haren, bij Oterdum/Farmsum-

/Delfzijl), schapenweiden worden na ontwatering aangelegd op de hooggelegen baggerstortplaatsen langs het Van Starckenborghkanaal. Rond 1970 had dit type biotoop in Groningen duidelijk zijn hoogtepunt; evenals de Kleine Plevier die dit soort gebieden preferereert. Kleine aantallen steltlopers kunnen we verder aantreffen op strandjes van de diverse zandafgravingen (Harkstede, Opende, Middelbert, Veendam, Sellingerbeetse en nog een hele rij). Helaas biedt de gele zandbodem slechts voor een enkele soort wat lekkers. De Oeverloper is de meest karakteristieke soort voor dit soort terreinen. Heel wat beters kunnen we verwachten als er een stukje zeeklei wordt afgegraven. In Zeeland liggen talrijke kleiputten (inlagen) ontstaan door dijkbouw. Het enige recente stukje slik dat op deze manier in Noord-Groningen is ontstaan, ligt op het terrein van de vuilstortplaats tussen Warffum en Usquert. Het gaat om een stukje van 20 bij 50 meter. Altijd zijn er 's zomers wel ruiters, soms ook Temmincks strandlopers en eenmaal zag ik er zelfs een Poelsnip. Ook dit terrein is echter al aan het veranderen.

3. vloeivelden

De beste steltloperterreinen in het binnenland zijn zonder meer de vloeivelden. Omdat elders (De vogels van de provincie Groningen) het no-

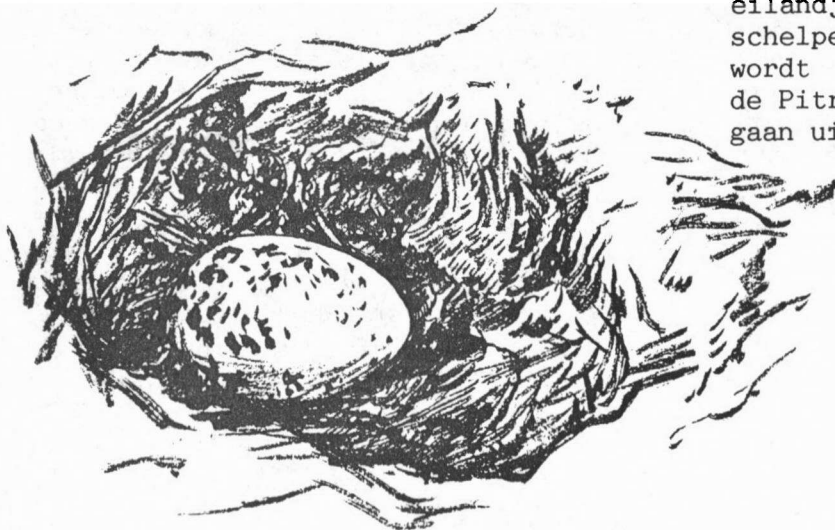
dige aan algemene informatie is geschreven, wordt hier met een paar kanttekeningen volstaan.

Steltlopers kunnen weinig van hun gading vinden in bezinkingsvelden waarin alleen een paar meter diepe zuurstofloze prut in rondzwemt. Pas als het water zakt en/of organische drab uit de restanten van bijvoorbeeld aardappels indikt en uitdroogt komen er steltlopers op. Hoe verder het water gereinigd wordt, hoe meer steltlopers er verschijnen. Het mooiste stukje vloeiveld in Groningen is dan ook het watercircuit van de Suikerunie Hoogkerk waar het afvalwater de laatste reinigingsfase ondergaat. Weinig steltlopers komen daarentegen voor op het enige vloeiveldencomplex in Noord-Groningen (Warffum, patat), waar het hele jaar door vrijwel alleen diep paarsblauw water aanwezig is in sterk wisselende hoeveelheden. Iets soortgelijks geldt ook voor het meest westelijke grote bezinkingsveld van de Suikerunie in Hoogkerk waar een sterk wisselende hoeveelheid organische drab in rondzwemt.

4. nieuwe natuurterreinen in Oost-Groningen

Een welkome aanvulling op het natuurgebieden-bestand vormen de door natuurbouw ontstane terreinen in Oost-Groningen. Het Hondshalstermeer bij Wagenborgen is het grootste gebied en het dankt zijn ontstaan ten dele aan dezelfde reden waarom de Lauwersmeer werd gecreëerd: door vergroting van de oppervlakte aan boezemwater is er meer mogelijkheid

om in ongunstige tijden overtollig water op te vangen. Staatsbosbeheer heeft zijn best gedaan om er iets moois van te maken, maar om een aantal redenen is het toch geen steltlopersparadijs geworden. De venige ondergrond is niet optimaal. Verder zijn er weinig slikrandjes, die bovendien nogal snel met Pitrus zijn dichtgegroeid. Jaarlijks zijn er steeds een honderdtal Kluten, maar van de jongen wordt slechts een handjevol groot, waarschijnlijk wegens onvoldoende voedsel. In het begin waren er nog een aantal paren Kleine Plevier, maar toen de ringdijk met aangrenzende grasstrook van tien meter eenmaal geperfektioneerd was, waren de waterplasjes die waren ontstaan door doorsijpelend water gelijk verdwenen, net als de pleviertjes. Dit soort gespit en gegrAAF, dat vooral van waterschappen en waterstaat uitgaat, is in Nederland op veel plaatsen nodig, maar werkt niet in het voordeel van de steltlopers. Een tweede terrein in deze contreien is de Barlagenspolder bij 't Waar. Het is een goed terrein geworden voor eenden en rietvogels, maar is inmiddels voor steltlopers (Kluut, Kleine Plevier) weer ongeschikt geraakt. Blijft over het nieuwste van de drie terreinen; de Tjamme bij Beerta. Dit gebied is uit de kunst en is het mooiste en momenteel in Groningen vrijwel enige voorbeeld van wat je kunt krijgen door een stuk grasland onder water te zetten. Alleen voor soorten als Bontbekplevier is het te "grassig". Het geheel zou nog wat kunnen worden verbeterd door het aanleggen van een eilandje in het midden, met een laag schelpen erop (voor sterns). Verder wordt er hopelijk voor gezorgd dat de Pitrusvelden zich niet al te zeer gaan uitbreiden.

Konklusies en algemene opmerkingen:

- 1) nergens bestaat een optimaal biotoop. Het JDG benaderd het ideaal nog het beste, maar bij de regulatie van de waterstand moet met andere factoren (niet te veel of te weinig water elders in Groningen) rekening worden gehouden.
- 2) buiten de vloeivelden kan goed biotoop alleen stand houden bij gericht beheer.
- 3) nergens in het binnenland is zelfs maar een hectare met het JDG vergelijkbaar biotoop aanwezig.
- 4) een steltloperbiotoop is gemakkelijk in te richten en kan reeds na enkele jaren een optimale broedvogelbestand bereiken.

Na dit overzicht in Groningen wil ik nog vier opmerkingen meer kwijt, maar daarvoor moeten we ten dele wat verder op stap.

- 5) veel natuurgebieden zijn door relatief kleine ingrepen veel aantrekkelijker te maken.

Tot de rijkste watervogel terreinen in Nederland behoren zonder meer de Oostvaardersplassen. Wie koestert er geen hooggespannen verwachtingen als na een lange tocht uit Groningen de auto eindelijk de Knardijk opdraait. Natuurlijk zijn ze er: de duizenden Aalscholvers. En in het riet horen we Roerdomp, Blauwborst en Baardman-netje. Toch kennen de meeste vogelaars ook wel het gevoel van een lichte teleurstelling: op het water zit haast niets. Ver weg, aan de overkant van de schuilhut, staat misschien een Lepelaar en verder zwemmen hier en daar wat eenden rond, maar dat is het dan ook wel. Toch zouden er in de hoek van de schuilhut vele honderden steltlopers kunnen foerageren, als het water maar een centimeter of 40-50 lager zou staan. Met een paar veranderingen (dijkjes en een windmolen) zou dit alles mogelijk zijn, bovendien een paar eilandjes voor de koloniebroeders en Kluten en het gebied wordt gelijk een stuk interessanter. Een doodenkele maal staat het water inderdaad ook zo laag en zijn de honderden steltlopers er ook meteen. Een tweede voorbeeld van een kleine ingreep betreft het Bokje. Bij regelmatig bezoeken bleek dat bij

Sassenhein-zuid (Haren) steeds Bokjes voorkwamen. Het ging om slechts twee minuscule plekken van ongeveer 10 bij 10 meter. Toen deze terreinen dicht dreigden te groeien met o.a. Pitrus, ben ik begonnen ze te maaien. De Bokjes bleven jaarlijks terugkomen totdat ik met maaien ophield. De vegetatie is nu te hoog geworden, en ook door boomgroei in de directe omgeving ongeschikt geraakt. Met het "Bokjesreservaat" verdween tevens de enige groeiplaats van de Kleine Waterweegbree in Groningen.

- 6) nieuwe terreinen zijn in te richten in oninteressante gebieden
- In tegenstelling tot orchideerijk blauwgrasland of een oerbos, waarvan de ontwikkeling honderden jaren duurt, is een steltlopergebied technisch gezien vrij eenvoudig te maken. In Nederland zijn nauwelijks pogingen daartoe ondernomen. In Oost-Engeland (East-Anglia) liggen echter een paar mooie voorbeelden. Het gaat om een aantal terreinen van de Britse vereniging voor vogelbescherming. Het meest bekende is Minsmere. Door het afgraven van duinzand ontstond een terrein van enkele tientallen hektares met plasjes, slik en kleine eilandjes voor Dwergstern. De plasjes zijn omgeven door dijkjes met laag struweel, en om de honderd meter staan er schuilhutten. Het geheel is bewust aangelegd om er zo veel mogelijk afwisseling te creëren op een zo klein mogelijk oppervlak. binnen 3 uur kan men in Minsmere op een dag in mei ongeveer 110 soorten vogels zien. Daarmee is dit natuurgebied veel soortenrijker als enig ander terrein in Engeland, maar ook Nederland. Dankzij Minsmere was het mogelijk de Kluut als broedvogel terug te krijgen. Het begon met een paartje, na een jaar of twintig zijn er in Oost-Engeland enkele tientallen. Na het succes van Minsmere zijn recentelijk ook elders stukken zandig weiland langs de kust afgegraven om er natte biotopen voor steltlopers en eenden van te maken.

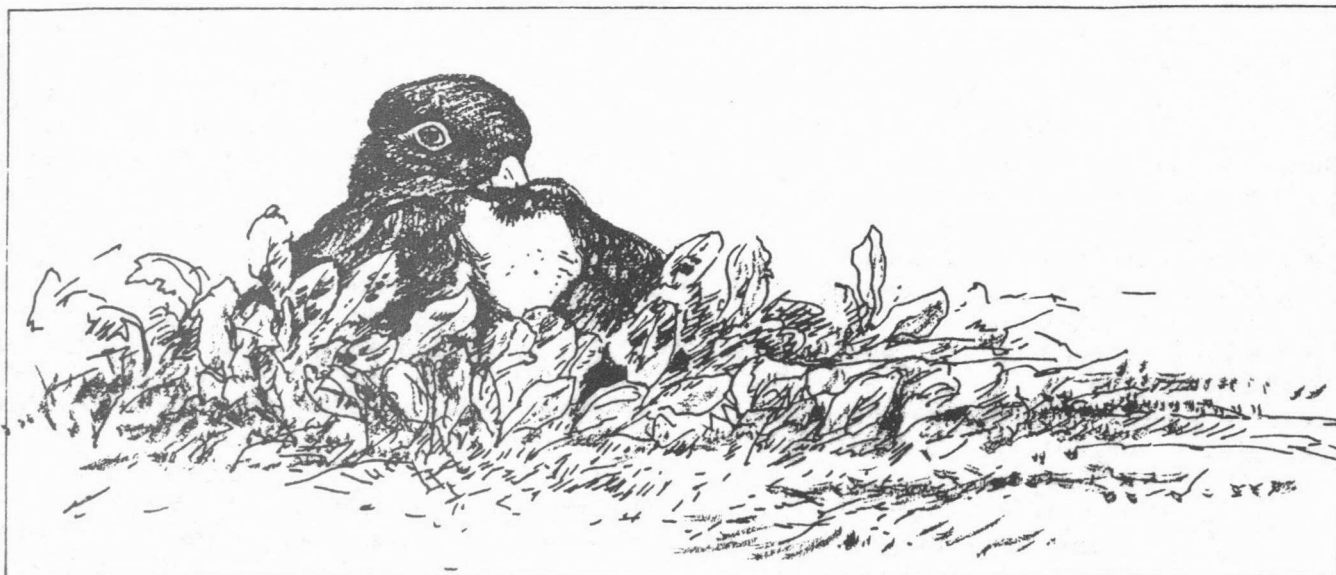
7) steltloperterreinen zijn natuurwetenschappelijk, rekreatief en edukatief van groot belang.

Natuurbeschermers in Nederland zouden duidelijker de wil moeten tonen niet steeds uitsluitend het bestaande te willen beschermen. Als voorbeeld wil ik hier Natuurmonumenten nemen. In het verenigingsorgaan 'Natuurbehoud' worden sinds jaar en dag nieuwe aanwinsten door schenkingen en aankopen breed uitgemeten. In de Wieden lukt het soms om er weer een paar hektare bij te kopen. Ondanks de kleine oppervlakte zijn het heel vaak toch nuttige aanwinsten, omdat de verworven terreinen bijvoorbeeld een enklave vormen binnen een bestaand natuurgebied. bij veel nieuwe aanwinsten zijn echter bedenkingen op zijn plaats. Er gaat geen jaar voorbij zonder aankoop van een landgoed ergens in Oost-Nederland. Met name in de oostelijke helft van Gelderland en Overijssel zijn steeds weer mogelijkheden om dergelijke landgoederen in handen te krijgen. Men kan zich afvragen of Natuurmonumenten daar niet bezig is om zijn centjes te vermorsen. Ik wil geenszins een Bosruiter boven een Bosuil stellen, maar het is duidelijk dat alle werkelijk waardevolle bosgebieden in Nederland zoals het Kloosterbos in Ter Apel, het Norgerholt (enige nederlandse groeiplaats van een Bosmuur-ondersoort) of Weenderbos zijn reeds aangekocht of op andere wijze beschermd. Alles wat er nog aan landgoederen bijkomt bestaat uit bos dat aangeplant is: zulke bosen en oprijlanen zien er natuurlijk landschappelijk mooi uit, maar behoren nu zeker niet tot de waardevolste natuurgebieden in Nederland. Om maar niet te spreken van de door kunstmestgebruik waardeloze weidegrond en de vervallen kasteeltjes die onvermijdelijk ook bij de koop behoren. Na aankoop verandert er doorgaans weinig; vanwege pachtcontracten wordt rustig op ongeveer dezelfde wijze doorgeboerd en het kasteeltje wordt met subsidie opgeknapt. Ik veronderstel dat de gedachte het "grote publiek" van dienst te willen zijn een belangrijke rol speelt. Natuurlijk is het verwerven van terreinen ook een

kwestie van vraag en aanbod. Maar zou het niet beter zijn in de buurt van grote bestaande reservaten grond te kopen om er natuurbouw op te gaan bedrijven. Onder de duizenden hektares die Natuurmonumenten heeft is er geen enkel goed steltlopersgebied zoals het JDG bij. Op Texel bijvoorbeeld, waar Natuurmonumenten reeds veel bezittingen heeft, moet toch het een en ander mogelijk zijn. Het zou overigens al een stap in de goede richting zijn uit de dijkplasjes aldaar de vele bakstenen en andere puinrotzooi te verwijderen.

Ik hoop dat de natuurbeschermingsinstanties in Groningen verder geen droge weidevogelreservaten meer inrichten, daar hebben we in Groningen al honderden hektares van. Juist in bijvoorbeeld het Rietdiepdal, waar geen enkel drassig of slijkgig terrein in de zomermaanden meer aanwezig is, sinds het grondbergingssterrein in Aduard ongeschikt raakte, is drassig terrein dringend gewenst. Grutto's bijvoorbeeld maken na het broeden zeer sterk van dergelijke terreinen gebruik, als slaapplaats, maar soms ook als foerageergebied. En bovendien zal de dichtheid van broedende weidevogels eerder toenemen als een deel van het terrein dras staat.

De ervaren vogelaar zal op een rondgang door zo'n "Natuurmonumenten landgoed" in Oost-Nederland zijn veertig soorten broedvogels er wel uitpikken. Maar of hij zijn mede-excursiegangers nu zoveel meer kan laten zien dan anderhalve Koolmees, een paar Merels en een Roodborstje is zeer de vraag. Een observatiehut kan een prima oplossing zijn, mits op een goede plek neergezet. De recent geplaatste schuilhutten in de Lauwersmeer zijn zomaar ergens neergezet, een misplaatste actie. Uiteraard kan men het niet iedereen naar de zin maken; de bouw van een geslaagd gelegen hut bij de Davidsplassen op de heide bij Dwingeloo was voor een Drentse vogelaar de reden om zijn lidmaatschap van Natuurmonumenten op te zeggen. Van een paar zaken ben ik echter overtuigd: Van een goed steltloperterrein, zoals het JDG, maar dan specifiek aan-

gelegd, kan een enorme stimulans uitgaan. Honderden mensen hebben reeds dagelijks plezier aan een terrein als Minsmere. Zelf was ik erbij hoe een schuilhut vol (30 man) aldaar een Roodgesterde Blauwborst zat te bestuderen, die op een paar meter voor de hut zat. Het drassige terreintje voor die hut was natuurlijk wel precies op de juiste hoogte gebracht en ontdaan van rommel, zoals dikke boomstronken die voor de hut van Dwingelloo liggen. Dat soort kleine details zijn beslist belangrijk en maken ook duidelijk waarom voor de schuilhut bij het Hondshalstermeer weinig te zien is. Omdat in terreinen als Minsmere ook veel zeldzaamheden worden gezien, is er altijd een grote toeloop. Ik denk dat binnen niet al te lange tijd meer mensen gaan inzien dat dergelijk stromen vogelaars en toeristen voor bijvoorbeeld een waddeneiland veel belangrijker zijn dan de huidige melkopbrengst van een een handjevol boeren. In de Banckspolder op Schiermonnikoog, vroeger een rijke weidevogelpolder, zal dan de plaats kunnen zijn voor een steltlopersparadijs. En het is mijn droom en ook verwachting dat de meeste Avifaunalieden nog kunnen gaan genieten van zo'n terrein aan de kust van Groningen.